

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

Сирото јагње и његова спаситељка

Ђорђе Сладоје

Ја сам врло рано спознао и осјетио шта значи бити сироче. И то на животињском узорку. Кад мајка увече помузе овце, ја пуним јањце које сам скривао иза бријега да нам не уграбе дво млијека који нама припада. И они радосно и незауостављиво јурну по своје следовање. То састављање оваца и њихове дјеце пранено је несносном блеком и дреком од које сам, као сасвим мали, врштао. То је за мене било неподношљиво све док ми нису салили страву од свијета и његових сензација. И свако јагње зачас пронађе своју мајку и већ видиш како задовољно врте реповима као пионери заставицама кад штафета дође и у наш крај. А оно коме је свирепи април деримјешинак уграбио мајку стоји на сред тора и збуњено се осврће. Крене према најближој овци она га ћушне, друга грубо одгурне, а трећа не да ни привирити. Још се мало ту проврти, па се збије негдје у ћошак и ћути.

– Само својима дајете, кучке једне себичне – кории сам овце. А онда бих га узео у наручје и частио флашицом млијека на цуцлу, тепао му и тјешео га.

Касније се бијаше навикло и усред оне стрке и галаме халапљивих јагањаца, оно би трчало мени и ја сам га с родошћу хранио, а понекад би му, осим млијека, и комадић хљеба пружио. И довољно је било да га вабнем и оно би одмах дотрчало да се дружимо и разговарамо. Или се, рецимо, роди слабо, крхљаво недоношче од кога сви дигну руке, па и рођена мајка, али не и ја. Са мартовске студени и лапавице унесем га у кућу, на сламу поред шпорета, и ту га храним и појим и бодрим и тетошим све док се не осови на своје дрхтаве ноге и одједном прогледа, враћајући се са саме ивице смрти.

Тако ми се једно послало у џепић на џемперу, који ми је оплела родица Вида те страшне зиме кад бијаше код нас дотјерала овце да им од глади не поспајају. Тај џепни случај био је дуго предмет задикивања и спрдње у чему је Војшан предњачио, а ни остали нису много заостајали. Мени је ипак било важније да сам спасио још једно јање. А можда је код њих обичај да се овако захваљује; обичај који се од нашег много не разликује.

А онда дође љето и дођу рођаци из града, чиме ћеш их почастити него јагњетином. Тако је једном дошла баба Цвија, мајчина мајка, једина од ђедова и бака које сам запамтио. Ђеда Лазара, њеног мужа, убио је гром, ђеда Војина су нашли у торарици са ножем у грудима, а баба Јела је умрла три године прије мог рођења.

И сад хоће да закољу јање и право на оно моје сироче. Нејак сам и не могу да их спријечим. И само плачем. Да га зграбим и побјегнем у шуму, знам да ће ме наћи, а можда и ишибати. А може и вуц, мада је и зец довољан. Никад ти не знаш шта може из те шуме, за коју је пијани шумар Курмо говорио да ће нас једног дана подавити.

– Е, немојте му га дират – чуо сам баба Цвију – тако вам Светог Василија, слава му и милош, кад га је тако разблудио и замиловио. Ја од њега не би могла ни залогај окусити. А и шта ће ми месица на овој врућини поред овако лијепог сира и кајмака.

О тој заумној, готово анђeosкој љубави између дјецe и животињске младунчади – јагњади, ждребади, јаради – причао ми је један учитељ који је службовао у селу које је, ако сам га добро схватио, у некој забити већој и од ове наше.

На првом часу, док сам уписивао у дневник лекцију за обраду, јави се дјечак Милутин из треће клупе и једва, сузим гласом, као да ме позива на дању реч: „Поручио је тата да сутра дођете код нас на ручак. Разбољело се, па хоће да га кољу, а ја ту не могу ништа учинити“.

Не обраћајући нарочиту пажњу, онако механички одговарам: „Захвали се оцу у моје име и реци да ћу доћи, доћу свакако“.

Кад сутрадан, нисам још ни дневник отворио, устаје Милутин и сав срећан кличе: „Одравило је, учитељу, моје јагње, бијело свилоруно. Сву ноћ смо преплакали, молећи се, и Господ је, до неба му хвала, услишио наше молитве. А ви свратите на каву и ракију, а наће се нешто и за ручак“. Гледајући га онако озареног, ја сам накиндио схватио каква се драма одвијала иза обичног позива на ручак у кућу у коју сам, иначе, радо наврћао. Гдје су дјеца, ту су и свакава чуда којима краја нема. Зато и волим овај посао, иако ме сеоска чамотиња понекад баци у чисти очај. А можда и није до села. Прије ће бити да се та меланхолија уселила у моју душу давно и јавља се кад она хоће, не марећи ни за мјесто ни за вријеме. А понајмање за мене.

Остао сам силно захвалан баби Цвији коју сам, и мимо тога, волио. И касније, као младић, често сам с њом препричавао ту згоду. Она се смијуљи и пита: „Јеси ли ти замиловио неку ђевојку ко онда оно јање“?

Нисам зазирао од таквих питања и разговора: „Јесам, баба, јашта сам“.

– И нека си, кад ћеш ако нећеш сад. Само све ми се чини да ћеш се ти од њих тешко одбранити.

Па испод јастука извади јабуку: „Узми лијепе су и мирисне – поједи или дај ђевојци. Воле оне јабуке“, каже моја добра баба Цвија – спаситељка сирочади.

Помишљао сам не једном како би можда баш баба Цвија знала да смекша и Босино срце и убиједи је да призове и пригледа ону сињу пасторчад. То би јој се добрим вратило и њој и њеним најмилијим. Али пут до Босиног срца био је отворен само за Бога, мајкино огријање. Остали – стој.

Заборавао сам, притом, да је и баба Цвија имала у кући једну веома сличну Боси коју је играла у митологичкој представи о свекрви и снахи. И то врло увјерљиво. Али то би захтијевало посебну причу, са елементима хорора, за шта још увијек нисам спреман.

Ако је уопштавање допуштено, можда би требало рећи да смо тих година сви били у неку руку пасторчад, јер су у мјесто Свемилосне Мајке Божије чинодјејствовали Велика Маћеха и још Већи Очух и њихови многобројни шегрти од којих је, може и то бити, Боса понешто пречела. Јер ко зна какве нечистиве силе колају овим свијетом, гдје се сусрећу и тајно договарају шта да чине. ■

ИНТЕРВЈУ: ТИЈАНА ПАЛКОВЉЕВИЋ БУГАРСКИ, УПРАВНИЦА ГМС

У знаку јубилеја

У овој години Матица српска обележава два века постојања. У светлу овог изузетног јубилеја и Галерија Матице српске свој је целокупан програм рада у 2026. посветила његовом обележавању.

– Један тако важан јубилеј, као што је 200 година од оснивања Матице српске, апсолутно заслужује да целокупна изложбена активност и целокупна делотност Галерије Матице српске буде томе посвећена – каже нам управница ГМС др Тијана Палковљевић Бугарски. – Тако ми годину започињемо управо 16. фебруара, на дан оснивања Матице српске. Тог ћемо дана представити Уметничку збирку Матице српске, односно она дела која говоре о идентитету саме установе, пре свега кроз портрете њених часника: председника, секретара, добротвора и других значајних личности из историје Матице.

● **Како је замишљена та изложба?**

– На тој ћемо изложби заправо покушати да испричамо, кроз уметничка дела која су сакупљена у тој збирци, причу о Матици. Уз портрете часника, биће ту и бројни дарови које Матица српска добијала током протеклих 200 година. Исто тако, биће представљене неколико акција које су спроведене током последњих деценија у циљу попуњавања ове збирке и успостављања креативних односа са савременим уметничком сценом кроз пројекте какви су били „Кошница“ или „Отисак за два века Летописа“. На тој ћемо изложби користити и нове медије са жељом да ту збирку Матице представимо јавности што потпуније. У припреми су, наиме, и пратећи филм и виртуелна тура, захваљујући којој ће публика у Галерији моћи да обиђе и просторије Матице српске. И све то са циљем да укажемо јавности на важност и значај нашег оснивача, у српској култури најстаријег књижевног, културног и научног друштва.

● **Које се још изложбе припремају?**

– Следића је *Калидоскоп*, једна од наших редовних изложби где укрштамо уметнике различитих генерација. Ми ћемо у оквиру овогодишњег Калидоскопа пред-

„Матрица“

– Оно на чему ћемо такође радити јесте презентација изложбе „Матрице“ наше колеге др Данила Вуксановића, која заправо показује колико наслеђе које Матица српска чува и традиција на којој је заснована може да буде инспиративна за савременог уметника. На тој изложби, која комбинује дела из колекције ГМС и савремене радове, односно дела из његове уметничке праксе, заправо ћемо говорити о свим оним особеностима и вредностима Матице за које мислимо да су јакиме важне. И та изложба биће представљена у региону, у Музеју СПЦ у Сентандреји, у Музеју савремене уметности РС у Бањалуци и надамо се да ћемо успети да је представимо и у Темишвару.

ставити четири уметника који су протеклих деценија поклонили своја дела ГМС. Они су при томе сви некако везани и за Нови Сад и за овдашње установе културе. То су Милан Соларов, који је био и управник Галерије у једном периоду, затим Ратко Кулић, вишедеценијски кустос наше установе, па вајар Младен Млађа Маринков, који је у једном периоду каријере водио Галерију ликовне уметности – Поклон збирке Рајка Мамузића, и Драгомир Угрен, наш колега који је био и директор Музеја савремене уметности Војводине. То је, дакле, једна генерација уметника који су били активни крајем 20. и почетком 21. века, и чија дела ћемо ми посматрати као својеврстан *калидоскоп времена*, а они су за нас важни као наставаљачи те традиције даровања и попуњавања збирке Матице српске кроз поклон збирке.

Затем следи изложба „Уметност у служби вере: сјај и слава“. Она је такође везана за јубилеј Матице, а у фокусу је Карловачка митрополија, с обзиром на то да се под окриљем Матице српске припрема и обимна монографија. Она ће бити мултидисциплинарна и сагледати феномен Карловачке митрополије из различитих углова и у широком временском распону. Унутар тог оквира ми ћемо, кроз уметничка дела са простора Карловачке митрополије, што пре свега значи из Музеја Српске право-

фото: ГМС

славне цркве у Београду, у Сентандреји, Загребу и Темишвару, уз дела из институција из наше земље, покушати да покажемо како се Карловачка митрополија развијала, шта су биле њене особености и у којој мери је тај феномен и данас присутан у нашим друштвима, односно колико смо сви на неки начин одређени оним што је Карловачка митрополија поставила као неке своје основне принципе деловања.

● **И поставка посвећена Аксентију Мародићу?**

– Да, за Дан Галерије, у октобру, представимо монографску изложбу о једном од првих „привилегованих“ сликара Матице српске. Аксентије Мародић је био веома везан за Матицу и био је веома важан за формирање њене збирке. Он је, наиме, уметник који је радио неке од првих портрета председника Матице српске, на пример владике Платона Атанацковића. У питању је сликар који је деловао под утицајем италијанске уметности, заправо током његових путовања и боравка у Италији опцијално је тамошња ренесанса. И урадио је под тим утицајем и један од највелепнијих наших иконостаза, који се некаде налазио у ковилском манастиру. Он је тренутно расформиран и ми заједно са Покрајинским заводом за заштиту споменика културе радимо на његовој конзервацији и ресторацији. Тај иконостаз ће бити, као централно дело, приказан на тој изложби у Аксентију Мародићу, где ће бити показана не само његова важност као уметника и његова веза са Матицом, него ћемо указати и на важност и вредност конзервације и ресторације и уопште заштите културног наслеђа у циљу његовог чувања за нека будућа времена.

● **Остали планови?**

– Током 2026. године, у циљу популаризације и презентације Матице српске у српској култури, покушаћемо кроз наше редовне едукативне програме за децу и креативне радионице да и најмлађој публици укажемо на важност Матице српске, на важност добротинства, дародавства и уопште свих тих вредности које Матица у себи носи и пропагира. У план нам је и нешто другачији, иновативнији приступ тумачењима и вођењима, и то тако што ћемо се бавити личностима кроз монографске приче о уметницима, како онима везаним за Матицу, њеним стипендистима, како што су Урош Пређић, Паја Јовановић, Стева Алексић, Ваца Поморишац, тако и другим ауторима који су заступљени у нашој колекцији. Такође, ове године ће бити акценат и на документарним филмовима, како бисмо наше активности учинили видљивим и нашој дијаспори, у другим земљама, на другим континентима... Наиме, ти филмови не само да ће бити саставни део изложби, већ ће бити доступни и кроз друштвене мреже, и на јавном сервису, те ћемо и на тај начин покушати да, у што већој мери и што ширем аудиторјуму, скренемо пажњу на важност овог јубилеја.

Мирослав Стајић

ДНЕВНИКОВ ЕСЕЈ

Мандрагора

Пише: Милан Р. Симић

Писати есеј о есејима јесте најкњижевније „удвајање писане речи“. Есеји тог типа нуди нам додатне одговоре и плодније промишљање. Пример. Срђан Вучинић у есеју „Борхесов приручник фантастичне метафизике“ записује: „У први мах, може деловати необично тврдња да нас Борхесови есеји посвећени главним метафизичким питањима највише асоцирају на његов „Приручник фантастичне зоологије“, ту „књигу о измишљеним бићима“ коју је саставио заједно с Маргаритом Гуереро“. Да вам још више омађијам ово интелектуално слово, и да се заједно присетимо само једног „измишљеног“ Борхесовог бића: „Као и борамец, биљка звана мандрагора, граничи се са животињским царством јер крикне кад је чупају из земље; они који чују тај крик могу и да полуде (Ромео и Јулија, IV, 3). Питагора је назва антропоморфном; римски ботаничар Луције Колумела получовеком, а Алберт Велики написа да мандрагоре представљају човечанство, а чак и по разликовању полова. Пре тога Плиније објасни да је бела мандрагора мужјак, а црна женка. Такође, да они који је беру, око ње исцртавају три круга мачем те упиру поглед према западу; мирис лишћа је тако јак да обично људи од њега занеме.“ (...) И, замислите ово: „Претпостављени човечји облик мандрагоре уврежио је веровање да она расте испод вешала“. Свакако, прочитајте поново „Приручник фантастичне зоологије“. Заслужује то Борхес, књижевник чије се извориште маште с правом може тражити у самој „централној духовној сфери вавилонске библиотеке“. Сећајмо се стал-

но „бесмртника“ који јесте „пасионирани колекционар најбизарнијих филозофема са свих меридијана, из свих епоха, које нас могу прожети неком врстом метафизичке вртоглавице, nelaгоде и сумње у погледу реалности нас самих, односно варљивости грађе, временске и материјалне, од које је наша егзистенција саткана. Такав је онај Лукрецијев одломак о привидности коитуса, у којем се спајање љубавника пореди са жедним човеком који у сну испија облаке воде, не успевајући да утоли жеђ. Или она прича о Чуанг-Цеу који је уснио да је лептир, и затим, пробудивши се, није више знао је ли човек који сања да је лептир, или лептир који сања да је човек (Срђан Вучинић, есеј „Борхесов приручник фантастичне метафизике“)“.

МАНДРАГОРА.

Читава биљка, а посебно њен корен, веома су отровни. На прсте једне руке могу се набројати биљке обавијене тајнама и митовима као што је мандрагора. Коз историју, коришћена је и у магијским обредима и о њој многи народи имају сопствена предања. Све у вези са мандрагором и данас је јак тајанствено. Једно од предања мандрагору сматра људском душом заробљеном у телу биљке. Многи, пак, верују да корен мандрагоре врши када се извлачи из земље. Као таква, ова биљка била је инспирација многим уметницима, понајпре писцима и сликарима. Помиње је Гете у „Фаусту“, доминикански свештеници у „Маљу за вештице“, Макијавели у „Мандраголи“, Шекспир у трагедији „Ромео и Јулија“. Из публикација сазнајемо да је дело „Маљ и вештица“, које су заједно написали доминикански свештеници Хајнрих Крамер и Џејмс Спрангер, који водич који је служио инквизиторима да им олакша посао током суђења вештицама. Макијавели користи мандрагору као инспирацију за драму „Мандрагола“, у којој напитак начињен од

мандрагоре треба да помогне лепој Лукрецији да затрудни. Већ поменути Шекспир користи мандрагору у трагедији, кроз монолог Јулије која треба да попје чаробни напиток који ће је у току 42 сата начинити мртвом и каже: „... будем ли одвећ рано себи дошла /смрад онај грозни, крици они страшни, /мандрагориним налик крицима/ крицима која она одаје/ кад је из земље чупају“.

Дакле, о мандрагори писали су многи, очекивал се то и од Борхеса, писца који као да је био најоданији следбеник мисли: „Свет је моја представа“ (Шопенхауер). Ово је само делић интелектуалне игре есејисте и начин да се поближе разјасни хтење аутора. Односно, хоћемо ли, напokon, сазнати да ли је писац „Алефа“, из свевише тачке из које сагледава духовне матрице универзума (...) угледах сва огледала планете – и ни једно није одражавало моје лице“ (...) видео много тога што је прећутао? Баш то питање и јесте основ овог есеја, а не тумачење „фантастичне метафизике“ и Борхесове свеимагинативне творевине. Лично, на почетку читања Вучинићевог текста, слутио сам одговор... Ви сте на потезу. Јер, читалац у свету књижевности јесте примарни чинилац. Ваљда је то јасно. Због тога, потражите збирку есеја „Рањање кентаура“, потом есеј „Борхесов приручник фантастичне метафизике“. И не плашите се ако се, током читања, осећате као Чуанг-Це! Сетите се: Ви сте „граничар“ између исписаних светова, нико други.

Да. Умало да заборавимо. Биће да сва огледала, из оне Борхесове свевише тачке, одражавају и лице само лице наше цивилизације која се све брже ближи својој крају чекајући извршење казне. Да ли нам је Борхес то прећутао?

А присетимо се, мандрагора још увек расте испод вешала и њен корен чека одузету душу цивилизацијав. Чека. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Хела

Алена Махонинова

(Прометеј)

Роман Алене Махонинове јединствено је књижевно истраживање граница између стварности и фикције, сећања и замисли. Ауторка полази од фрагмената, фиктивног лика у роману који чита, неколицине сачуваних писама, бележака, успутних напомена и из њих реконструише живот стварне жене, која је године провела у логору. Од тих крајака и мрвица настаје прича о жени чије постојање полако прераста у опсецију, о покушају да се разуме неко кога је свет одавно заборавио. Махонинова прати судбину Јеврејке Хелене Фришерове, коју је судбина још пре Другог светског рата одвела у Русију. Реч је пре о аутофикцији него о биографији, будући да се животи Хеле и ауторке међусобно одражавају као у огледалу. Махонинова разматра шире контексте, прошлост и садашњост Русије, однос књижевности и стварности, као и свој сопствени пут ка личности Хелене Фришерове. Истовремено је то књига о повратцима, тачније њиховој немогућности, о дому и носталгији, о књижевности и превођењу. Али Хела није само прича о логору. То је и роман о ономе што долази после, о животу који наставља да траје, иако се чини да му је темељ заувек изгубљен. Роман је са чешког језика превела Зденка Валент Белић.

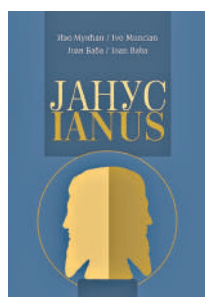

Јанус

Иво Мунћан, Јоан Баба

(Банатски културни центар)

Поезија Јоана Бабе и Иве Мунћана представљају два снажна, а у исто време различита гласа савремене књижевности, који у заједничком преводилачком подухвату стварају јединствену синтезу културног приближавања и духовног прожимања. О блискости и братском односу између ове две личности сведочи њихова поезија. Обојица су истовремено преводили један другог: Јоан Баба из Новог Сада са српског на румунски, а Иво Мунћан из Тимишвара са румунског на српски језик. Прелеп песама из ове збирке, није само лингвистички чин, већ пре свега књижевни и културни догађај.

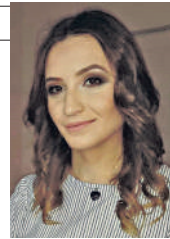

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Озлеђени од историје

„Куће дугих и кратких одлазака“, Милан Мицић (Задужбина Јакова Игњатовића, Будимпешта, 2025)

Пише: Сања Перић

Подарити историји милост уобличења певањем о скрајнутим људима наше прошлости један је од кључних задатака Милана Мицића. О оптацији Срба у Мађарској Мицић је написао два историографска дела, као и прозну књигу *Дуго путовање у Табану: северна прича* (2020), посвећену историјској судбини Срба у Мађарској од XV до XX века. Новим делом песник се фокусирао на оптирање Срба двадесетих и тридесетих година прошлог века у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Збирка прати сеобе из Батање, Сентандреје, Ловре, Барање, Сирига и Деске. Поднаслов *песме о тајанственим оптантима* упућује и на заборав којим је прекривен овај део српске историје, и на књижевну тајну представљања људи који су до сада постојали само као они који су „ту били“ и којих „више нема“. Тај средишњи простор између једног и другог ишчезнућа Мицић исписује са сетом и дирљивом пажњом, откривајући велику тајну сеобе: „Ко буде кренуо / насељене кораке / у земљи предака. // Ко буде стигао тамо / одгнетнуће тајну. / (Које нема)“. Ако је продор у имагинацију увек тежња ка немогућем, онда се и „тајна које нема“ може одгнетнути једино сабирањем разједињеног народа у песму.

Формални аспект збирке у складу је с овом тежњом: песме се здружују у веће циклусе који носе кратке и једноставне наслове: „Пролог“, „Одисеја“, „Путници“, „Кратко путовање“ и „Епилог“. Оваква структура стоји у супротности с болним признањем оптаната: „расипамо се / у ситно грумење“, али и поставља очување целине као најзначајнији песнички задатак Милана Мицића. У то име сједињују се историја и поезија онако како то до сада није учињено у његовом делу. Фусноте са разјашњењем историјских детаља прате стихове, али и саме на махове постају поетичне, што значи да је глас историчара у позадини равноправан са гласовима оптаната и гласом песника. Могуће је, међутим, још једно објашњење. Уколико стихове уоквирене прологом и епилогом посматрамо као драму или

трагедију о сеобама, онда су напомене у дну странице попут дидактика, док лирско *ми* представља певање хора. Иако је судбина оптаната у својој сржи дубоко потресна и драматична, све је ипак исказано без патетике или патоса. У новој збирци Милана Мицића меланхолија преовлађује више него у било ком другом његовом делу, док је нежност по први пут јасно испољена, без скривања у оштрим речима, сировом стилу, повци или хумору.

То значи да је стих чист, али не и огољен, и да преноси читаоце у атмосферу вечито лутања и кидања паучине „са друмова / којима су / преци дошли“. Оптантима никада истински не стижу, јер нигде нису добродошли, али граде куће изнова и изнова, зато што сваку ствар у кући посматрају као очовечену, као живи биће које дише, воли и паги. „Из Ловре / пошле су куће / Дунавом, на југ. / У њима колевке, / наћве, астали, вретена... [...] На чивилуку / окачена нада. / У дечјим дубицама / жамор. / На мотикама / будућа земља. / У колевкама / будућа деца“. С друге стране, они сами себе виде као свице, прашину или пену, а не као

живе људе, јер су губитком огњишта изгубили и сопствени идентитет: „Сви их уверавају / да су живи. / Да кад растворе / камен у себи / срећу претке“. Растварањем камена, међутим, растварају се и сами, па се лако распрше и постају једни другима незнанци. Срећање предака остварује се на други начин, тако што носе октоих и камен по камен својих цркава где год треба, „да не буду неука глад“.

Чак и када их не мучи духовна и физичка глад, Срби из Мађарске у Мицићевој поезији „немају сласти јер / нигде не налазе / присуство своје“. Наћи им место

и учинити их присутним у кућама које су коначно припитомљене добродошлицом, постаје дуг који песник враћа потомцима оптаната. Свечана узвишеност и мирноћа стиха подсетник је на помиреност с тиме да нема одгнетке тајне или вишег смисла у сваком страдању, али да је могуће неговати сећање на „ишчилеле“ Србе. Новом збирком *Куће дугих и кратких одлазака* Милан Мицић доследно и достојанствено исписује песнички одговор на једно од најтиших поглавља српске историје. ■

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Разговор пијаног човека с трезним ђаволом

Антон Павлович Чехов

Бивши чиновник интендантске управе, пензионисани секретар, Лахматов*, је седео за својим столом и, испијајући шеснаесту чашу, размишљао о братству, једнакости и слободи.

Одједном иза лампе провири ђаво... Али, не плаши се, читањем. Знате ли ви шта је ђаво? То је младић пријатног изгледа, црне, као чизме црне, њушке и црвених изражајних очију. На глави, иако није ожењен, има рогове ... Фризура „à la Капул“**. Тело му је прекривено зеленом длаком и смрди к'о кер. Реп му висе подно леђа, и завршава се стрелицом ... Уместо прстију има канце, уместо ногу коњске копите.

Лахматов се, када је угледао ђавола, мало збунио, но сетивши се да су зелени ђаволи имали глупу навику да се појављују свим пијаним људима, убрзо се смири.

– С киме имам част да разговарам? – обрати се незваном госту.

Ђаво се збуни и обори поглед.

– Не устручавајте се – наставио је Лахматов. – Приђите ближе ... Ја сам човек без предрасуда и са мном можете искрено разговарати ... онако-из душе ... Ко сте ви?

Ђаво неодлучно приђе Лахматову и, подвукавши реп испод себе, с уважањем се поклони.

– Ја сам враг, или ти ђаво – представи се он. – Ја сам припадник специјалних јединица, повереник Његове ексленције, директора паклене канцеларије Сотоне!

– Чуо сам, чуо ... Веома ми је драго. Седите! Желите ли вотку? Јако ми је драго ... А чиме се бавите?

Ђаво се још више збуни ...

– Заправо, немам конкретног посла – одговори, кашљући и бришући нос страницом новина „Ребус“***. – Пре смо заиста имали посла ... Искушавали смо људе, скретали их с пута добра на стазу зла, на странпутицу ... Сада ово што радим, међу нама речено, ни пребијене паре не вреди ... Нема више пута добра, немамо с чега да их скрећемо. Поред тога, људи су постали лукавији од нас ... Можете ли, молим вас, да искушате човека када је завршио све науке на универзитету, и прошао сито и решето?! Како да вас научим да украдете динар ако сте већ мазнули на хиљаде без моје помоћи?

– Хм, то је тачно тако ... Али, ипак, па ви се ваљда нечим бавите?

– Да ... Наша бивша позиција је „некад било, сад се спомињало“, али ми још увек имамо посла ... Искушавамо разредне старешине, „педагогице“, подстичемо младиће да пишу поезију, терамо пијане трговце да разбијају огледала ... У политику, књижевност и науку се ми већ одавно не мешамо ... Ту су нам већ украли занат и беспомоћни смо... Многи од нас сарађују у „Ребусу“, а постоје чак и они који су напустили пакао и ушли у људе. Ти ђаволи у оставци, ушавши у људе, оженили су се са богатим трговкињама и сада савршено живе. Неки од њих се баве адвокатуром, други издају новине, углавном веома пословни и уважени људи!

– Извините за индискретно питање: Како вас плаћају? – Лахматов ће.

– Наша ситуација је иста као и пре, господине – одговори ђаво. – Положај се уопште није променио ... Као и раније, државни стан,

струја... и грејање, такође, на државни рачун ... Али, не дају нам плату, јер се сви ми водимо као ванбуџетски, зато што је ђаво почасна дужност ... Генерално узев и искрено говорећи, лоше се живи, само што не просјачимо... Хвала људима што су нас научили како се прима мито, иначе бисмо одавно већ поцркали... Тако ми и живимо само од мита ... Опскрбљујеш грешнике храном - провијантом, па мало „ћорнеш“ и за себе ... Сотона је већ остарао, стално иде да гледа италијанске балерине, није му сада до извештаја о послу и завршних рачуна ...

Лахматов нали ђаволу чашу вотке. Овај је испио и распричао се. Открио је све тајне пакла, излио сву своју душу, распакао се мало и тако се допао Лахматову, да га је овај чак оставио код себе да преноћи.

Ђаво је спавао у пећи и сву ноћ је бунцао. А ујутру је нестало.

Превела Радојка Тмушић Степанов

* А. П. Чехов у доброј традицији руске класике даје јунаку презиме којим додатно и на генијалан начин указује, ко је овде ђаво. Презиме Лахматов је изведено од придева „лохматый“ – што значи чупав, рундав.

** Фризура „à la Капул“ (раздељак по средини и шишке у страну).

*** „Ребус“ - сатирични часопис тог времена.

ХОМО ПОЕТИКУС

Дарко Даничић

ПОХВАЛА ОБИЧНОСТИ

Господе, дај нам свакодневни живот

уместо јадиковки и вапаја за туђим сновима,

само обично буђење, прање зуба, туширање,

посао, деца из дана у дан,

бескрајно понављање обавеза,

још више оних

које смо сами себи наметнули,

понекад чаша мудрог вина и разговор

пре кратке ноћи, општа места

уденута у ушице једноличног света.

Господе, сачувај нас

од зависти у коју пропада

радознала свест,

од прејакe светлости,

пусти нас да гледамо пролеће

очима птице селице

и дај нам све обично,

чега се гнушају други:

само један мали, обичан живот,

и једну малу, уредну смрт.

Конкурс за „Малени цвет“

● Расписан је конкурс за награду Града Ниша за књижевност за децу и младе под именом „Малени цвет“, која се додељује за најбољу књигу прозе или поезије за децу и младе, објављену на српском језику у 2025. години. У конкуренцију улазе сва прва издања књига прозе или поезије за децу и младе, објављених на српском језику током прошле године. Како је саопштено, неће се узимати у обзир поновљена издања, издања објављена ранијих година, избори, антологије... Конкурс је отворен до 31. јануара. ■

ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

Алхемичарска радионица мајстора списатеља

Дакле, шта је то будући писац решио? Има радну собу – кабинет (или не), брачног партнера или љубавницу/љубавника, иде на књижевне вечери, чита и гледа филмове, има себи задато радно време или чека тзв. *Инспирацију*, рукописе одлаже у орман или јури да их објави, пише све и свашта, чак и за новине, часописе и блогове, пише руком, у ворду, можда и на писаћој машини, јури награде, пише дању пише ноћу, прогања уреднике часописа а камоли уреднике издавачких кућа, чита класике да би нешто научио, чита лоше писце да би нешто украо, пише зато што мора, пише зато што је то изабрао?..

Што би рекао Милисав Савић, пишчева биографија је његово одело: неком добро стоји, као на манекену, неком лоше, као на страшилцу за птице, али када се умре, готово да и није важно у каквом се оделу писац сахрањује: бандитском или професорском, оделу кукавице или хероја, петичара или понављача, боемском или оделу пијаног одрпанца, академика или нобеловца (мада има писаца који су успевали да се изборе с овим антиномијама). Они, како је то опрезно казао Александар Гаталица, који су људи; они који неће да буду послушна маса, сигурни гласачи, они који не верују да било коме треба дати апсолутну власт и најпре они који знају да је демократија/уметност/књижевност вечно незавршен процес који стално треба унапређивати, јер алтернатива не постоји.

Џефри Чосер у прологу „Кентерберijske приче“ има и ове стихове:

Иако је филозоф био,

Мало је злата у каси имао,

А од пријатеља све што би добио,

За књиге и учење би дао.

Новца, бар за писца, у књижевности нема, једино ако неким чудом у крило писца „не падне“ ненадано нека већ нобелова наградица или писац неким чудом потрефи бестселер, бар у једној сезони књижевног живота. Број оних који претендују да се зову „писцима“, оних са књижевним и финансијским успехом, могли би слободно да заврше у Риплијевој рубрици „Веровали или не“

Па сад ти види!

Ђорђе Писарељ

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „ИНКАЛ УНИВЕРЗУМ“
ЖОДОРОВСКОГ И МЕБИЈУСА

Класик у 3D варијанти

Пише: Драган Стошић

Од бенедиктанског монаха Метјуа Париса, који је средином XIII века у средњовековном манастиру опатије Св. Албана у Енглеској, у свом рукопису *Chronica Majora* направио први познати примерак књиге која садржи покретни део, тзв. „књиге исцакалице“ достигле су ниво уметничких дела. Након што су масовно примењиване у сликовницама за децу од XIX века на овамо, у последњој четвртини XX столећа успоставиле су чак и нови појам - папирне конструкције (папер енгинееринг), а уметници који су се њима бавили постали су угледни и поштовани дизајнери. То постаје озбиљан посао, а на свакој књизи је ангажовано више од стотину људи.

Појава тродимензионалне механизоване књиге, са илустрацијама које окретањем страница „искачу“ у простор (енг. „pop-up“ - појавити се, нагло искочити однекуд), врло брзо је променила однос између илустрације, речи и читаоца. Та веза постала је динамичнија, интерактивнија и, у крајњој линији - забавнија.

Већ дефинисани „јунаци“ из фантастичне књижевности, филма и стрипа, постали су, у међувремену, природни савезници овакве продукције, и добили свој простор за „3D поглед“. Најновији „експеримент“ тог типа - *Инкал универзум*, појаво се у Србији почетком децембра прошле године, истовремено са светском премијером (*L'univers de l'Incal: Le pop-up Illustrated*, Editions les *Humanoïdes associés*), захваљујући *Чаробној књизи* и преводиоцу са француског Илији Чанку.

Полазна тачка за ову озбиљну „књигу исцакалицу“ били су текстови Кристофа Килијана *Мистерије Инкала*, чију је 3D креацију потписао Тома Матје. Шта је било „у почетку“, ко су били „савезници“, а ко „противници“, како је започело и где се завршило „космичко путовање“, где и како се одвијало „коначна битка“, и како је протекло „духовно путовање“, шест је сцена постављених у три димензије „pop-up“ књиге *Инкал универзум*, најпознатије креације произашле из сарадње Александра Жодоровског (1929) и Мебијуса (Жан Жиро, 1938-2012), стрип серијала *Инкал*, оригинално објављеног између 1980. и 1988. године у стрип магазину *Метал ирлан (Métal Hurlant)* француског издавача *Имаиноид асоције (Les Humanoïdes Associés)*. А речени Матје, удахнуто је Мебијусовим цртежима један сасвим нови живот.

У најкраћем, серијал *Инкал* јединствена је научнофантастична сага са елементима „свемирске опере“, филозофска прича у којој се мешају међупланетарна путовања, наука, технологија, политичке интриге, конспирација, завере, сатира, хумор, насиље, секс, месијанство, мистика и метафизика, психологија, тарот, поезија, бестијност и љубав... прича која руши табуе у уметности и доживљавању универзума. Започет под називом *Авантуре Цона Дифула*, представљајући тзв. *Жодоверзум* (или Универзум Метабарона) - фиктивни универзум у коме се крећу СФ стрипови и приче Жодоровског - овај серијал извршио је револуцију у свету девете уметности, и често се наводи као једно од најбољих и највреднијих остварења у историји тог медија.

Стрип серијал *Инкал* садржи уметничке креације из никад снимљеног филма, за то време прескупог пројекта *Дина*, коју су Жодоровски и Мебијус припремали током 1970-их година. Оригинални серијал Жодоровски ће наставити са низом других цртача - *Пре Инкала* са Зораном Јањетовим (1988-1995), *После Инкала* са Жироом (2000), и *Завршни Инкал* са Хозеом Ладроном (2008-2014). Жодоровски је радио и спин-оф варијанте *Метабарони*, са Хуаном Химинезом, *Технооци*, са Јањетовим и Фредом Белтраном те *Мегалекс*, са Белтраном.

Да подсетимо, *Чаробна књига*, осим комплетног *Инкала* Мебијуса и Жодоровског, објавила је већину касније реализованих материјала, самостално или у сарадњи са *Darkwoodot*, осим *Мегалекса* и *После Инкала* (заинтересовани га могу пронаћи у издању загребачке *Fibre*). ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Живот у Јапану

Иља Мусулин
Тенеси, 2023.

Иља Мусулин је јапанолог из Београда који у овој далекоистичној земљи живи више деценија. Његова књига „Живот у Јапану“ је збирка новинарских текстова и фотографија, насталих углавном у периоду од 2010-2020 (са највише оних из доба короне) које је објављивао као дугогодишњи дописник РТС-а и Танјуга. У питању су дужи публицистички текстови, писани пријемчиво, и богати информацијама о савременом Јапану и свакодневици ове земље, намењени онима који о њој не знају много, али са довољно детаља да и познаваоци могу открити нешто ново.

Књига је подељена на одељке о култури и свакодневном животу, друштву, криминалу, технологији и историји. „Живот у Јапану“ је концептиран као наративни отисак сасвим конкретног времена (поготово када се бави начином на који се ова земља носи са епидемијом) али сви текстови довољно дубоко сежу и у традицију, и филозофију свакодневног живота, да могу да функционишу као добар водич за разумевање укупне културе.

Књигу отвара одељак посвећен темама које се крећу од класичнијих попут женских кимона, бонсаја, па и обичаја за новогодишње и божићне празнике (необични амалгам увоза традиција са запада, домаћих комерцијалних навика и аутохтоног шинто и будистичког наслеђа) све до оних

Реч критике

свакодневних, попут савремене „food сцене“, вољених „конбинија“ (малих супермаркета у којима је могуће и јести, и послати пошту и фотокопирати документа), па до чувених „paid кафеа“ у којима хостесе дочекују госте обучене у униформе спремачица (ово додуше постоји и у обрнутој верзији за жене). Следећи део отвара горуће теме јапанског друштва – попут сурових и крутих правила која владају у школама или у јавном простору (по систему који се води крилатицом *ако ексер штрич треба га закуцати*), или проблем масовног напуштања села.

Део посвећен црној хроници описује преваре карактеристичне за Јапан, али и морбидне и мрачне случајеве попут оног о серијском убици који је на интернету тражио суицидалне жртве. У одељку о технологији доста простора посвећено је месту које роботи (не) проналазе у савременом друштву (закључак је да је њихова улога и даље претежно окренута само забави, попут 18 метара високог покретног робота Гандама у Јокохами), и аутоматизацији (попут супермаркета без продаваца). Књигу затвара поглавље о јапанској историји које, уз популарне теме попут самураја, не заобилази ни тешка питања јапанске прошлости, укључујући ратне злочине у Другом светском рату.

Настаја Писарев

ЧЕКАЈУЋИ ПРЕМИЈЕРУ

Бертолт Брехт, водич из будућности

Пише: Светислав Јованов

„Ја сам писац комада. Показујем/ Шта сам видео...“ Ето како се, на најједноставнији – и једини могући! – начин може и данас, у седамдесетој години откако нас је напустио, представити највећи драматичар претходног века – Бертолт Брехт (1898-1956). Далеко уверљивије представљање јесте, међутим, чињеница да су готово сва питања и дилеме постављани у његовим делима – од *Баала* и „Опере за три гроша“ до „Мајке Храброст“ и „Доброг човека из Сечуана“ – за нас и даље жива, болно значајна, на позорници и у животу. О мери тог и таквог значаја на несвакидашњи начин говори, између осталог, полемичка енергија којом и за нас зрачи драма заснована на комбинованој провокативности Брехтовог приватног живота, редитељске каријере и драмског опуса, настала (још једна симболика) пре тачно шест деценија. Реч је о комаду „Плебејци пробају устанак“ Гинтера Граса (*Die Plebejer proben den Aufstand*, 1966), смесе историје и фикције која на више начина и данас посведочује неподношљиву блискост позоришта, политике и „живота“.

Као и сви заплети са далекосежним последицама, и заплет Грасове драме је привидно једноставан.

Пробу великог редитеља, именованог као Шеф – са недвосмисленим алузијама да је реч о Брехту – који се заједно са својом берлинском глумачком трупом, мучи око поставке прве сцене Шекспировог „Кориолана“ (устанка римских плебејаца), 17. јуна 1953-е прекидају представници берлинских радника који су се, незадовољни повећаним радним нормама, одлучили на протест који ће убрзано прерасти у (стварни) устанак - и бити, исто тако брзо угушен совјетским тенковима. Иако Шеф не ускраћује сместа и отворено јавну подршку коју радници од њега – као славне и од државе у најмању руку потпомогнуте фигуре - очекују, постепено се открива неспојивост његових и побуњеничких намера. Док они траже његову помоћ у сфери стварне политичке борбе, Шеф, у крајњој линији, тежи да емоције и искуства побуне преточи у „естетску димензију“ – која, очигледно, његовом „Кориолану“ недостаје. Наравно, Грасову завршницу одликује иронична, готово трагички мична нужност: док у Шефовој представи побуна римских плебејаца бива предочена као успешна (сетимо се, на час, Кориоланове судбине), на оној *Другој, историјској* (јер, реч је о стварном догађају), побуна грађевинских радника, берлинских «плебејаца», пропада.

Или, можда ипак све није тако једноставно и једнозначно у овом односу илузије и стварности? При темељнијем читању, није сигурно да и сам Грас недвосмислено осуђује Шефову (Брехтову?) позицију. С једне стране, Предрадник, Заваривач и остали из делегације побуњених радника искрсавају на проби као далеке, али ипак препознатљиве реплике Пиранделових «шест лица» (која траже «писца» да их оживотвори). С друге стране, «унутрашњи» историјски амбијент Грасове драме није случајно одабран: стварна побуна берлинских радника збива се тек пар месеци након Стаљинове смрти. Који је заједнички полемички именитељ ових, привидно удаљених, контекста? Као и увек, треба се вратити очигледном – тачније, појмовима «плебејци» и «проба» из наслова. Како указују неки пасиониранни «брехтовски» критичари, израз «плебејци» се може односити на чак четири групе: на Шекспирове ликове из «Кориолана», на ликове из Шефове адаптације Шекспира, на глумце из берлинске трупе и, коначно, на ликове радника које предочава Грас. На другој страни, Шефова тежња ка «естетизацији» стварног устанка почива на методу «пробања» - дакле, на отворености, истраживању, импровизацији – а може ли се таква стратегија применити и на феномен «устанка» (побуне, револуције)? Ко је овде на правом путу: онај који поистовећује стварност (политику) и театар, или онај који настоји да извуче поуку из њиховог преплитања, сукобљавања, понижтавања? Премда у једном призору глумица из трупе која игра Во-

лумнију у «Кориолану» каже Шефу (парафразирајући «Хамлета») «У твојем методу има много метода», Грас не осуђује Брехта – иако га вишеструко критикује. Јер, и његов комад носи печат Брехтове по(р)уке да млинови театра – као и млинови историје – међу споро, али неумитно. У том контексту, Брехт је ипак дочекао да види слом једне од «машина историје» - умро је неколико месеци након Хрушчовљевог осуде «култа личности». С друге стране, преживело је – у пуном сјају – његово питање/дилема о варљивим странпутицама које спајају политику и театар, питање чији нас одјеци и данас сустижу: „За 3.000 марака месечно/ Spreman je/ Да режира беду маса/ За 100 марака месечно/ Приказаће вам/ Неправду овог света“... ■

Цитат

Масивна врата, дебели гипсани рељефи и тежки столони који делују као да су исклесани од мермера, исто као и сјајне, добро угланцане подне плоче. Млада слушкиња са симпатичним кикицама у кеџељом опасаном краткој црној хаљини која открива бледувању кожу танких бутина. На улазу у тесних двадесетак квадрата она се смеши љубазно и с разумевањем, спремна да стрпљиво одговори на свако радознално или заједљиво питање, односно, умилјато одреагује на необавезни коментар који би могао да се обруши на усана замишљеног госта, чији мозак с мучком обрађује напад невиђене надражаје разметљивог, нелуксузног ентеријера.